

Ali Məqamlı Rəhbər
Seyyid Əli Xameneinin
fətvalarına əsasən

HƏCC VƏ HƏCC ƏMƏLLƏRİ

Tbilisi 2015

Bütün Gürcüstan Müsəlmanları İdarəsi

HƏCC VƏ HƏCC ƏMƏLLƏRİ

Ali Məqamlı Rəhbər
Seyyid Əli Xameneinin
fətvalarına əsasən

Hazırlayan: Q. Murquzov, R. gidov

Redaktor: Ə. Dəlivəlli

Dizayn: E. Orucov

Bismillahir Rəhmanir Rəhim

Həcc nədir?

Həcc, lüğətdə yönəlmək, ziyarət etmək mənasını verir. Dini bir termin olaraq həcc; ilin müəyyən günlərində (Qəməri aylardan Zilhiccə ayında) qaydalarına uyğun şəkildə ehram deyilən örtüyə bürünərək Ərafatda ayaqda dayanmaq və Kəbəni təvaf etməkdir. Bu müqəddəs yerləri müəyyən zamanlarda ziyarət edən kimsəyə Hacı deyilir.

Həcc nə üçün edilir?

Hər möminin məqsədi Allahın məmnuniyyətini qazanmaqdır. Onun razılığını qazanmanın yollarından biri də, peyğəmbərləri vasitəçiliyi ilə bildirdiyi əmrləri yerinə yetirmək, qadağanlarından da uzaq durmaqdır. Allahın əmrləri insanı yaxşıya, gözələ, doğruya yönəltmək, qadağanları isə pisliklərdən uzaqlaşdırmaqdır. Beləcə insanı gözəl əxlaq sahibi edərək xoşbəxt olmasını təmin etməkdir. Çünki Allah sevgiyə, hörmətə və ibadət edilməyə layiqli olan tək varlıqdır.

İslamın beş təməl şərtindən biri olan həcc, həm mal həm də bədənlə edilən bir ibadətdir. Maddi vəziyyəti yaxşı olanların ömürlərində bir dəfə həcc ibadətini etmələri fərzdır. Uca Allah Quranda: "Yoluna gücü çatanların Allahın evi (Kəbə)ni həcc və ziyarət etmələri, insanlar üzərində Allahın bir haqqıdır." (Ali-imran, 97) buyurmuşdur. Peyğəmbərimiz (s) da həccə müsəl-

manlığın beş əsasından biri olaraq saymış, qurluşunu şəxsən tərtib edərək müsəlmanlara öyrətmişdir.

Həcc kimlərə fərzdir?

Gücü çatan, yəni zəngin və sağlam olan müsəlmanın həyatında bir dəfə həcc etməsi fərzdir.

Üzərinə həcc fərz olan kimsə, bu ibadəti gecikdirmədən bir an əvvəl yerinə yetirməlidir. Üzərinə fərz olduğu halda bir sıra səbəblərlə bu əhəmiyyətli ibadəti yerinə yetirməyib irəli yaşlara təxirə salmaq uyğun deyil. Bu şəkildə həccini təxirə salıb daha sonra şəxsən həcc edə bilməyəcək vəziyyətə düşən kimsə, yerinə başqasını göndərmək məcburiyyətində qalar.

Həcc yerinə kasıblara sədəqə verilə bilər?

Adam özünə fərz olan həcc ibadətini yerinə yetirməklə müvəzzəfdir; kasıblara sədəqə verməklə bu məsuliyyətdən xilas olmaz. Beləliklə İslam baxışında, həcc yerinə sədəqə verən adam, həcc ibadətini yerinə yetirmiş sayılmaz.

Borc olaraq Həccə getmək doğrudurmu?

Bir müsəlmanın həcc ibadətiylə öhdəçilikli olması üçün, sağlamlıq və sərvət cəhətdən həcc etmə imkanına sahib, azad, ağıllı və buluğ çağına çatmış olması lazımdır. Beləliklə, sərvət cəhətdən həcc etmə imkanına sahib olmayan kəslərin borclanaraq həccə getmələri lazım deyil.

Ehram nə deməkdir?

Həcc və ya ümrə etməyə niyyət edən adamın, digər zamanlarda halal olan bəzi hərəkət və davranışları, həcc və ya ümrənin rüknləri tamamlanana qədər özünə haram etməsidir. Ehramın, niyyət və təlbiyə olmaq üzrə iki əsas rüknü vardır.

Niyət, həcc və ya ümrə etməyə qərar verməkdir. Niyətin dil ilə edilməsi müstəhəbdir. Təlbiyə isə, "**Ləbbeyk, Allahummə ləbbeyk, ləbbeykə la şərikə ləkə ləbbeyk. İnnə-l-həmdə və-n-nemətə ləkə və-l-mulk la şərikə lək,** (Allahım, dəvətinə istəyərək gəldim, əmrinə bağlıyam. Sənin bərabərin və ortağın yoxdur. Sənə yönəldim, həmd sənin, nemət sənin, mülk də sənindir. Bərabərin və ortağın yoxdur.)" deməkdir.

Həccin faydaları nələrdir?

Həccin maddi və mənəvi bir çox faydaları vardır. Onlardan bəziləri bunlardır:

- Həccə gedən müsəlman, Allahın özünə verdiyi bədən sağlamlığı və mal zənginliyi kimi dünya nemətlərinin şükrünü yerinə yetirmiş olar.

- Dəyişik ölkələrdən gələn müsəlmanlarla görüşüb tanış olar və məlumat alış-verməsində olar; eyni zamanda ticari əlaqələrdə də olurlar.

- Həcc, insanın qul haqqı xaricində digər günahlardan bağışlanılmasına səbəbdir. Bunun üçün günahlarının bağışlanması üçün dua edirlər. Bir daha pis bir iş etməmək, dürüst və əxlaqlı olmaq üzrə Allaha söz verərlər.

- Həcc, müxtəlif müsəlman ölkə insanları arasında qardaşlıq qurulmasına köməkçi olar. İslam dininin birlik dini olduğu, həccdə daha asan aydın olar.

- Həcc mövsümündə Kəbə məhşər yerini xatırladar. Həcc ibadətini yerinə yetirən müsəlman dünya mənfəətləri üçün edilən pis işlərin nə qədər boş və mənasız olduğunu qavrayar.

- Bilirik ki səyahət insan sağlamlığı üçün çox faydalıdır. Hətta ruhi çətinliklərdən xilas olması üçün insanlara səyahət tövsiyə edilir. Allah da Quranda gəzməyi tövsiyə etmişdir. Nəticədə həccə gedənlər bu səyahəti təbii olaraq etmiş olurlar.

- Bütün hacı namizələrinin rəng, irq və peşə ayrımı güdmədən düməğ və eyni tip ehram içində olmaları, bərabərlik fikrinin yerləşməsinə köməkçi olar.

- Eyni zamanda həcc ibadəti dünya müsəlmanları arasında tanış olma, yaxınlaşma, birlik, köməkləşmə və qardaşlıq duyğularının inkişafına gətirib çıxardığı üçün universal ölçüləri olan bir ibadətdir.

Həccin insana təsiri nədir?

Həccə gedən müsəlman, Allahın özünə verdiyi bədən sağlamlığı və mal zənginliyi kimi nemətlərin şükrünü yerinə yetirmiş olar. Dünyanın dörd bucağından həccə gələn müsəlmanlar, saysız mənəvi qazanclarla dönərlər. Digər ölkələrdə olan müsəlmanların ehtiyaclarının nələr olduğunu öyrənər və onlarla ticari, ictimai və mədəni bağlar qururlar. Bu baxımdan həcc, beynəlxalq bir konqres xüsusiyyəti daşıyır.

Həccin fəziləti nədir?

Dünya və axirət həyatı baxımından əhəmiyyətli bir dönüş nöqtəsi olan həcc, səmimi və ixtisaslı bir şəkildə yerinə yetirildiyi zaman, müsəlmanı böyük-küçük bütün günahlarından təmizləyər; onun Allah qatındakı dərəcəsini yüksəldər, cənnəti qazanmasına vəsilə olar və adamı əxlaqən yetkinləşdirər.

Gücü çatanların fərz olaraq ömürlərində bir dəfə edəcəkləri bu ibadətə fəziləti həqiqətən böyükdür. Həccdə edilən dualar və tövbələr qəbul olunur. Beləcə bu ibadətə edənlər, işləmiş olduqları səhv və günahlarından təmizlənərək həyata yeni bir canlılıq və şüurla dönərlər.

Həcc və ümrə ilə əlaqədar məkanlar

Kəbə: Məscidi Həramın tam ortasında, küncləri dörd ana istiqamətə bərabər gələcək şəkildə edilmiş düzbucaqlı formasında bir binadır. Kəbənin içində tavanı tutan üç ağac sütun və tavana çıxmaq üçün bir də nərdivan vardır. İç divarı mərmərlə bağlıdır. Kəbənin üstü və xarici divarları hər il həcc mövsümündə dəyişdirilən üzəri ayələrlə işlənmiş qara bir örtü ilə bağlanılmaqdadır.

Kəbənin küncündə təvafın başlama nöqtəsini ifadə edən qara bir daş "Həcər-ül Əsvəd" var. Kəbənin tikilməsi ilə bura Məscidül Həram yəni, təhlükəsizliklə ibadət ediləcək yer deyilmişdir.

Hz. İbrahim (ə) Allahdan aldığı əmrə Kəbəni tikmişdir. Oğlu Hz. İsmayıl (ə) da özünə köməkçi olmuşdur. Hz. İbrahim (ə) Kəbəni tamamladıqdan sonra Allah özünə "İndi insanları bura çağır" deyərək əmr etmiş və o da bu əmri yerinə yetirmişdir. Həcc əsnasında Müsəlmanlar Hz. İbrahimin (ə) davranışlarını xatırlayaraq onu yenidən yaşayrlar. Məkkə və orada olan Kəbə, Hz. İbrahimdən (ə) sonra əsrlər boyu müqəddəsliyini qorumuşdur. İslamın gəlməsiylə Allah Peyğəmbərimizə (s) belə buyurmuşdur: "İnsanları həccə çağır; gedərək və ya miniklər üstündə uzaq yollardan sənə gəlsinlər." (Həcc, 27)

Məscidi Haram: Kəbəni əhatə edən, namaz qılmaq, təvaf və dua etmək üçün istifadə edilən geniş bir sahədən ibarətdir. Bura "Hərəmi Şərif" də deyilir. Yeri rəngli mərmərlə bağlı olan bu

sahənin dörd tərəfi divarlarla çəvrilmiş olub, bir çox qapısı və yeddi dənə minarəsi vardır.

Məkkə: Hz. İbrahim (ə)-dan bu tərəfə Kəbə müqəddəs bir yer olaraq qəbul edilmişdir. Zaman içində oraya yerləşən insanlar, Məkkə şəhərini qurmuşlar. Məkkə Quranda şəhərlərin anası olaraq xatırlanmaqdadır. Quran, Allaha ibadət məqsədiylə edilən ilk məscidin Məkkədə tikildiyini ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar ayə belədir: "İnsanlar üçün qurulan ilk ev (ibadət yeri) Məkkədə aləmlərə hidayət qaynağı olan Kəbədir." (Ali imran, 96)

Səfa və Mərvə: Kəbənin şərqində təxminən 350 metr aralıq iki təpədir. Cənubdakı, Səfa, şimaldakı isə Mərvədir. Bu iki təpə arasında səy edilir.

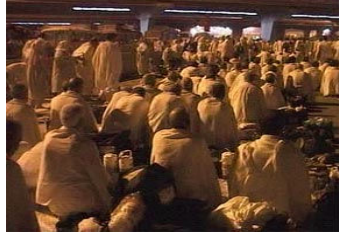

Ərəfat dağı: Məkkənin şərqində, Məkkəyə təxminən 25 km. uzaqlıqda olan, hacıların Qurban bayramının ərəfə günü toplanmışları yerdir. Həccin fərzlərindən biri olan "Ərəfat vüqufu" burada edilir. (Bəqərə, 198)

Peyğəmbərimiz (s) "Həcc Ərəfatdır" buyuraraq, Ərəfat vüqufunun əhəmiyyətini ifadə etmişdir.

Müzdəlifə: Ərəfat dağı ilə Mina arasında qalan bir bölgənin adıdır. Həcc əsnasında Ərəfatdan dönüşdə Müzdəlifədə vüquf edilər.

Mina: Məkkənin şərqindəki dağların ətəyində Ərəfata gedən yol üzərində olan Müzdəlifə ilə Məkkə arasında qalan bir bölgənin adıdır. Həcc ibadəti əsnasında qurban kəsmək və şeytan daşlama burada edilər.

Böyük İslam Mərcəsi Vəliyyə-Fəqih Hz. Ayətullah- Uzma Seyyid Əli Xamenei cənablarının fətvalarına əsasən Həcc Əməlləri

İslam Həccinin vacib olma şərtləri

Həcc bir neçə şərtlə vacib olar (bu şərtlərin hamısı mövcud olmazsa, həcc vacib deyildir).

1. Həddi-bülüğa çatmaq
2. Aqıl olmaq.
3. Mal-dövlət, bədənin sağlam və qüdrətli, yolun açıq və vaxtın kifayət qədər olması baxımından müstəti olmaq.

İstitaət (Həccin vacib olmasına)

aid bir neçə məsələlər.

1. Müstəti (imkanlı) şəxsə ömründə yalnız bir dəfə İslam həcci (həccətül-İslam) vacib olur.

2. Müstəti olan şəxsə həcc dərhal vacib olar. Yəni müstəti olduğu ilk ildə həcci yerinə yetirməlidir və onu təxirə salmaq lazım deyildir. Təxirə saldığı təqdirdə, sonrakı ildə həcci yerinə yetirməlidir.

3. Əgər mükəlləf səhlənkarlıq edib həccə getməzsə, həcc onun boynunda qalar və sonradan hər bir surətdə – hətta istitaəti (imkanı) aradan getsə də – həccə getməlidir.

4. Mal-dövlət baxımından müstəti olmaq, yol azuqəsi və nəqliyyat vasitəsinin olmasından ibarətdir. Əgər bunların özü olmasa, onları əldə etmək üçün xərcləyə biləcək pul və ya malın olması da kifayətdir.

Qayıtmaq xərclərini də təmin etmək imkanının olması şərtidir. Müstəti olmaq üçün başqa şərtlər də vardır ki, onların bəyanı gələcək.

5. Həccin vacib olmasında gedib-qayıtmaq xərclərindən əlavə, öz şəninə uyğun həddə ev və ev əşyaları, nəqliyyat vasitəsi və məişət üçün zəruri olunan başqa şeylərə də malik olması şərtidir. Əgər onların özü də olmasa, onları əldə etmək üçün lazımı qədər pulu, yaxud dəyərli bir əşyası olmalıdır.

6. Əgər müstəti olmayan şəxs həcc xərclərini başqasından borc götürərsə, müstəti olmaz və əgər onunla həccə getsə, İslam həcci üçün kifayət deyildir.

7. Həccdən qayıdana qədər ailəsinin xərclərini ödəməyə imkanı olmaq müstəti üçün şərtidir.

8. Həccin vacib olması üçün bədən, yol və zaman cəhətdən istitətin olması şərti mütəbərdir. Buna görə də yol getmək qüdrəti olmayan, yaxud çox əziyyət çəkən xəstə üçün həcc vacib deyildir. Həmçinin, yolu açıq olmayan və ya həccə çata biləcək dərəcədə vaxtı olmayan şəxsə həcc vacib deyildir.

9. Əgər istitətin şərtləri mövcud olan halda həcci yerinə yetirməzsə, günahkardır və həcc onun boynunda qalır. Buna görə də mümkün olan təqdirdə dərhal həccə getməlidir.

10. Müstəti özü həccə getməlidir və başqasının onun tərəfindən həccə getməsi kifayət etməz. Amma həcci boynunda qalan və qocalıq, ya xəstəlik ucbatından həccə gedə bilməyən şəxsin əvəzinə başqa birisi həccə gedə bilər.

11. Özü müstəti olan şəxs başqasının əvəzinə həccə gedə bilməz. Əgər başqasının əvəzinə həccə getsə, həcci batildir.

12. Boynunda vacib həcc olan şəxs onu yerinə yetirməyib dünyadan gedərsə, qoyub getdiyi maldan onun üçün həcc əməlləri yerinə yetirilməlidir. "Miqat" həcci də kifayət edər.

13. Çox bahalı evi olan şəxs onu satdığı təqdirdə ondan ucuz bir ev ala biləcək və artıq qalan pulla həccə gedə biləcəksə, malik olduğu evin öz şənindən artıq olmadığı təqdirdə onu satmaq lazım deyil və satarsa, müstəti olmaz. Əgər evi onun şənindən artıqdırsa və digər şərtlər də mövcuddursa, müstəti sayılır.

14. Maddi imkanı olan və istitaətin başqa şərtlərinə də malik olan şəxsin həccə getməsi lazımdır. Müqəddəs məkanların ziyarəti və məscid tikmək kimi digər xeyirxah işlər görmək onu əvəz etməz.

15. Müstəti olan şəxs ehram geyinib hərəmə daxil olandan sonra ölərsə, boynundan həcc götürülər.

16. Əgər vəfat etmiş şəxs sağlığında müstəti idisə və həccə getməyi qəsdən təxirə salmışdısa, həcc onun boynundadır və onun mirasından bir miqat həcci üçün pul ayrılıb həcc yerinə yetirilməlidir.

17. Qadının vacib həcc səfərində ərindən icazə alması şərt deyildir. Əri onun həcc səfərinə getməsinə razı olmasa da, qadın özünün vacib həcc səfərini yerinə yetirməlidir.

Təməttö həccinin yerinə yetirilmə qaydalarının xülasəsi

Təməttö həcci iki əməldən təşkil olunmuşdur:

1. Təməttö ümrəsi;
2. Təməttö həcci.

Təməttö ümrəsi həccdən qabaq yerinə yetirilir.

Təməttö ümrəsi beş hissədən ibarətdir:

1. Ehram;
2. Kəbənin təvafı;
3. Təvaf namazı;
4. Səfa və Mərvə dağları arasında səy etmək;
5. Təqsir (yəni tük və ya dırnaqlardan bir qədər kəsmək)

Təməttö həcci on beş əməldən ibarətdir:

1. Məkkədə ehram bağlamaq;
2. Ərəfatda vüquf etmək;
3. Məşərül-həramda vüquf etmək;
4. Əqəbə cəmərəsinə daş atmaq;
5. Qurban kəsmək;
6. Saçı qırmaq və ya azaltmaq (təqsir);
7. On birinci gecəni Minada qalmaq;
8. On birinci gün 3 cəmərata daş atmaq;
9. On ikinci gecəni Minada qalmaq;
10. On ikinci gün 3 cəmərata daş atmaq;
11. Həcc təvafı etmək;
12. İki rəkət təvaf namazı qılmaq;
13. Səfa və Mərvə arasında səy etmək;
14. Nisa təvafı etmək;
15. Nisa təvafının namazını qılmaq.

Miqatlar (Ehram bağlama yerləri)

Hacıların Məkkəyə getdikləri yollar müxtəlif olduğu üçün təməttö ümrəsinin ehram bağlanan yerləri (miqatlar) müxtəlifdir. Bunlar aşağıdakı beş miqatdan ibarətdir:

1. **Zül-Hüleyfədəki Şəcərə məscididir.** Bu, Mədinədən Məkkəyə gedənlərin miqatıdır.

Mədinə yolu ilə Məkkəyə gedən şəxslər üçün Şəcərə məscidindən xaricdə ehram bağlamaq kifayət etməz. Onlara məscidin daxilindən möhrim olmaq vacibdir.

2. **Əqiq vadisidir.** Onun əvvəlinə “məsləx”, ortasına “qəmərə”, axırına isə “zatu-irq” deyilir. Bu, İraq və Nəcd tərəfdən Məkkəyə gedənlərin miqatıdır.

3. **Qərnul-mənazildir.** Bu, Taif yolu ilə Məkkəyə gedənlərin miqatıdır.

4. **Yələmləmdir (dağ adıdır).** Bu, Yəmən yolu ilə Məkkəyə gedənlərin miqatı sayılır.

5. **Cöhfədir.** Bu, Şam yolu ilə həccə gedənlərin miqatıdır.

Miqata aid olan müxtəlif məsələlər

1. Əgər iki adil şəxs şəhadət versələr ki, “filan məkan miqatdır”, axtarış və elm hasil etmək lazım deyil. Əgər elm və dəlil mümkün

olmazsa, o yerləri tanıyan şəxslərdən soruşmaqla hasil olan zənn ilə kifayətlənə bilirlər.

2. Əgər miqatların heç birindən keçməyən bir yol ilə getsə, gərək miqatların müqabilində ehram bağlasın.

3. Miqata çatmazdan qabaq ehram bağlamaq caiz deyildir. Əgər ehram bağlasa da düz deyildir. Amma əgər miqatdan qabaqda olan bir yerdə ehram bağlamağa nəzir etsə, caizdir və həmin yerdə möhrim olmalıdır.

4. Şəcərə məscidinin ətrafında deyil, onun içərisində ehram bağlamaq vacibdir.

5. Cöhfə miqatı məscidə məxsus deyil və Cöhfənin hər bir yerində ehram bağlamaq olar.

Ehramın şərtləri

Ehram bağlayan zaman üç şey vacibdir:

1. **Niyyət.** Təməttö ümrəsi üçün ehram bağlamaq istədikdə təməttö ümrəsinin niyyətini etməlidir. Ümrə, həcc və onun əməlləri ibadət olduğu üçün mükəlləf onları xalis niyyətlə - Allah-Təalaya itaət olaraq – yerinə yetirməli və ehramı batil edən şeyləri əncam verməyi qəsd etməməlidir.

2. **Təlbəyə.** Yəni “ləbbeyk” demək. Təlbəyə olaraq bunları demək kifayətdir:

Ləbbeykə Allahummə ləbbeyk. Ləbbeykə la şərikə ləkə ləbbeyk. Bunları da demək müs-təhəbdir: **İnnəl-həmdə və n-nimətə ləkə və l-mulk la şərikə ləkə ləbbeyk.**

1. “Ləbbeyk”-i bir dəfədən çox demək vacib deyildir.

2. Vacib miqatlardakı “ləbbeyk”-i öyrənə bilməsə və ya öyrənməyə vaxtı olmasa və başqasının dediyi “ləbbeyk”-i də

təkrar edə bilməsə, bacardığı qədər deməli və ehtiyata əsasən, naib də tutmalıdır.

3. Həcc əməllərini yerinə yetirən bir şəxs əgər təlbİYəni səhv desə, əməlləri səhih deyildir. Amma əgər qəsdən səhv deməmişdirsə, unudaraq və ya bilməməzlik üzündən olmuşdursa, əməlinin səhih olma ehtimalı vardır.

4. Təməttö ümrəsinin təlbİYəsini Məkkə evləri görünən zaman, həcc təlbİYəsini isə Ərəfə günü günorta olduqda dayandırmaq lazımdır.

3. Kişilər “lonk” və “rida” deyilən iki ehram paltarını çiyinlərinə atmalıdırlar.

1. Vacib ehtiyata əsasən, bu iki geyimi ehram niyyətini etməzdən və təlbİYə deməzdən qabaq geyinməlidir. Amma əgər təlbİYədən sonra geyinərsə, müstəhəb ehtiyata əsasən, təlbİYəni yenidən deməlidir.

2. Lonkun dizi və göbəyi örtməsi vacib deyildir. Adi halda olması kifayətdir.

3. Vacib ehtiyata əsasən, ehram paltarı geyinərkən niyyət edib Allahın əmr və itaətini qəsd etməlidir.

4. Bu iki paltarın namazın səhih olduğu geyimlərdən olması şərtidir. Vacibdir ki, lonk bədəni göstərəcək dərəcədə nazik olmasın.

5. Qadının ehram paltarı xalis ipəkdən olmamalıdır.

6. Xalq arasında paltar deyildiyi təqdirdə, ehram geyiminin dəridən, yaxud neylondan və ya bunlara oxşayan başqa şeylərdən ibarət olmasının eybi yoxdur.

7. Əgər kişi ehram paltarı geyinərkən bilərəkdən və qəsdən tikilmiş paltarını soyunmasa, onun ehramı işkallıdır.

8. Ehram paltarında ridanı boyuna sarımaq caiz deyil, amma düyünləməyin və ona oxşar işlərin eybi yoxdur.

Möhrimə haram olan şeylər

1-ci: Çöl heyvanını ovlamaq.

Amma əgər ondan bir zərər gələcəyindən qorxsə, ovlamasının eybi yoxdur.

2-ci: Öz arvadı ilə cinsi əlaqədə olmaq, onu öpmək, ona toxunmaq və şəhvət ilə ona baxmaq, ondan hər cür zövq almaq.

1. Öz arvadını öpmək şəhvətlə olsa, kəffarəsi bir dəvə, şəhvətsiz olsa, bir qoyundur. Amma zahirən öz arvadından başqasını (anası və uşağı kimi) öpmək haram deyildir, kəffarəsi də yoxdur.

2. Ehram halında məni gəlməsinə gətirib çıxaran zarafatlaşmağın kəffarəsi bir dəvədir.

3-cü: Özü və ya başqa bir şəxs üçün (istər başqa şəxs möhrim olsun, istər olmasın) nikah əqdi oxumaq.

4-cü: İstimna etmək.

Yəni əl və ya başqa bir vasitə ilə özündən məni çıxarmaq.

1. Səhvən və ya məsələni bilməməzlik üzündən istimna edərsə, kəffarəsi yoxdur, lakin Allahdan bağışlanmasını diləməlidir. Amma hökmü bildiyi halda, qəsdən bu işi görərsə, kəffarəsi bir dəvədir. Dəvə kəsə bilməzsə, bir qoyun kəsməsi kifayətdir.

5-ci: Müşk, zəfəran, kafur, ud və əmbər kimi gözəl ətirlərdən, ümumiyyətlə hər hansı bir növdən olan xoş ətirdən istifadə etmək.

1. Vacib ehtiyata əsasən, “xoş ətirlidir” deyilən heç bir şeyi iyləməməlidir.

2. Vacib ehtiyata əsasən, xoş ətirli sabun istifadə etməkdən çəkinməlidir. Əgər sabun və şampun gözəl ətirli olmasalar, onlardan istifadə etməyin eybi yoxdur.

6-cı: Kişilərin köynək, alt paltar, qəba, jilet və pencək kimi tikilmiş paltar geyinmələri, həmçinin, düyməli və ya toxunmuş paltar geyinmələri (tikili olmasa da).

1. Əgər yuxarıda adı çəkilən paltar növlərinə ehtiyacı olarsa, geyinməsi caizdir, lakin ehtiyata əsasən, kəffarə verməlidir.

2. Qadınların istədikləri qədər tikili paltar geyinmələri caizdir.

3. Pul kisəsi və ya kəmər kimi paltar hesab olunmayan kiçik tikili şeylərin üzərində olmasının eybi yoxdur.

7-ci: Zinət qəsdilə olmasa da, zinət sayılan qara sürmə çəkmək.

1. Sürmə istifadə etməyin haram olması yalnız xanımlara məxsus deyil, kişilərə də haramdır.

8-ci: Güzgüyə baxmaq.

1. Zinət qəsdilə olmazsa, eynək taxmağın eybi yoxdur. Amma əgər zinət sayılsa, vacib ehtiyata əsasən, caiz deyildir.

2. Zinət (bəzənmək) qəsdilə olmazsa, güzgüyə baxmağın eybi yoxdur. Məsələn, sürücünün maşının güzgüsünə baxması kimi.

9-cu: Çəkmə, çarıq, corab və bunlara bənzər şeylər geyinmək.

1. Bu hökm kişilərə məxsusdur və qadınlar üçün bunları geyinməyin eybi yoxdur.

2. Ayağın üzərinin örtülməsində haramlığı qəti olan şey ayağın üzərini örtən hər bir şey deyil – ayaqqabı, çəkmə, corab və bunlara bənzər şeyləri geyinməkdir.

3. Ayağın üstünü örtən şeyləri geyinmək kəffarə verməyə səbəb olmaz.

10-cu: Fasiqlik.

Bu, yalnız yalan söyləməyə məxsus deyildir. Başqasını söyməyə və təhqir etməyə gətirib çıxarmasa da, özünü başqalarından üstün saymaq fasiqlikdir.

11-ci: Cidal.

Cidal – “la vəllah” və “bəla vəllah” deməkdir. “La” və “bəla” kəlmələrini və ya onların başqa dillərdəki “bəli” və “xeyr” kimi tərcümələrini işlətmək cidala gətirib çıxarmaz. Bir şeyi sübuta yetirmək və ya rədd etmək üçün and içmək cidaldır.

12-ci: Bədəndə olan həşəratları öldürmək.

Məsələn: bit, birə və xüsusilə heyvanların bədənində olan gənə kimi həşəratlar.

13-cü: Zinət qəsdilə üzük taxmaq.

1. Əgər üzük zinət qəsdilə deyil, müstəhəb olduğu üçün və ya başqa hər hansı bir xüsusiyyətinə görə taxılrsa, eybi yoxdur.

2. Möhrimin zinət qəsdilə hənə qoyması haramdır.

3. Üzük taxmaq və hənə qoymağın kəffarəsi yoxdur.

14-cü: Qadınların gözəllik üçün zinət əşyalarından istifadə etmələri.

1. Zinət əşyaları gözəllik üçün olarsa, zinət qəsdilə taxılmasa da, vacib ehtiyata əsasən, tərkləndir.

2. Ehrama daxil olmazdan qabaq taxmağa adət edilən zinət əşyalarını ehram üçün çıxarmaq lazım deyildir.

3. Taxmağa adət etdiyi zinət əşyalarını kişilərə, hətta öz ərinə də göstərməməlidir.

4. Möhrimə zinət əşyalarından istifadə etmək haram olsa da, kəffarəsi yoxdur.

15-ci: Bədənə yağ sürtmək.

1. Bədən üzvlərinə və saça zinət və yumşaltma qəsdilə - gözəl ətirli olmasa da – yağ (krem) sürtmək caiz deyildir.

2. Əgər yağ (krem) gözəl ətirli olmasa, istifadəsi kəffarəyə səbəb olmaz.

3. Əgər yağ (krem) gözəl ətirli olarsa, ehtiyata əsasən, kəffarəsi bir qoyundur.

16-cı: Özünün və ya başqasının bədənindən tük qoparmaq, istər o biri şəxs möhrim olsun, istər olmasın.

1. Dəstəmaz və qüsl istisna olmaqla, əgər başına və üzünə əlini sürtsə və bu iş saç və saqqalından tük tökülməsinə səbəb olarsa, bir ovuc buğda, un və ya bunlara bənzər şeyləri kəffarə ünvanında vermək ehtiyata uyğundur. Hərçənd ki, bu ehtiyatın vacib olub-olmaması məlum deyildir.

17-ci: Kişilərin hər hansı bir şeylə başını örtməsi.

1. Başını örtən şəxs, ehtiyata əsasən, bir qoyun qurban kəsməlidir. Amma başın bir qisminin örtülməsi bütünlüklə örtülməyin hökmündə deyildir.

2. Başını bir neçə dəfə örtsə, ehtiyata əsasən, hər dəfə üçün bir kəffarə verməlidir.

3. Başı tamamilə suyun altına salmaq caiz deyildir. Başı bütövlükdə suyun altında saxlayarsa, lazım ehtiyata əsasən, bir qoyun kəffarə verməlidir.

4. Saçın dəsmal və ya ona bənzər şeylə qurudulmasının eybi yoxdur. Amma dəsmalı başın bütün hissəsinin üzərinə ataraq qurutmamalıdır.

5. Baş ağrısı səbəbilə başa cib dəsmalı bağlamağın eybi yoxdur.

18-ci: Qadınların niqab və ona bənzər bir şeylə üzlərini örtməsi.

19-cu: Kişilərin başları üzərində kölgə salmaları.

1. Kişilərin kölgə altında durmaları caiz deyildir. Bu iş qadınlar və uşaqlar üçün caizdir və kəffarə vermələri də lazım deyildir.

2. Başın üzərinə kölgə salmağın haram olması bir məkandan başqa bir məkana getmək zamanına məxsusdur. Amma bir məkana (məsələn: Minaya, Ərəfata və s.) çatıb orada məskunlaşandan sonra kölgə altında olmağın eybi yoxdur, həmçinin, yol gedərkən də çətir və ya buna oxşar bir şeylə başın üzərinə kölgə salaraq qurban kəsmə və Cəmərləri daşlama yerinə kimi çətirlə getməyin eybi yoxdur.

3. Bir yerdən başqa bir yerə gedərkən kölgə altında durmağın haram olmaq hökmü, üstü bağlı avtomobil, təyyarə və gəminin tavanı altında olmaq hallarına da şamildir. Amma körpü və tunel kimi hərəkətsiz yerlərin altından keçməyin eybi yoxdur.

4. Kölgə altında durmağın kəffarəsi bir qoyundur.

5. Məscidül-həramda ehram bağlayan şəxslərin Məkkədə olduqları zaman və Məkkənin xaricinə çıxmaq üçün hərəkət etməyə qədər kölgədə dayanmalarının eybi yoxdur.

5. Ehram halında haram olan iş, başın üzərinə kölgə salmaqdır. Amma ehram bağlamış hacıların mindikləri avtomobil yolun

üzərindəki körpünün altından keçsə və ya yanacaq doldurma stansiyasının tavanının altında dayandığı müddətdə ehramlı şəxslərin kölgədə qalmalarının eybi yoxdur və kəffarə vermək də lazım deyildir.

20-ci: Öz bədənindən qan çıxartmaq;

1. Bədənindən qan çıxartmağın (zərurət üzündən olmasa da) kəffarəsi yoxdur. Lakin kəffarə üçün bir qoyun qurban kəsmək ehtiyata uyğundur.

2. Möhrimin öz bədənini qaşması, dişini fırçalması və s. ilə bədənindən qan çıxarması caiz deyildir. Amma başqasının bədənindən qan çıxartmaq, öz bədənindən qan çıxartmağın hökmündə deyildir.

21-ci: Dırnaq tutmaq;

1. Əgər əl dırnaqlarının hamısını və ayaq dırnaqlarının bir hissəsini tutarsa, əl dırnaqları üçün bir qoyun və tutduğu hər ayaq dırnağı üçün isə bir müdd (750 qrama yaxın) təam (yemək) kəffarə verməlidir. Həmçinin, əgər ayaq dırnaqlarının hamısını və əl dırnaqlarının bir hissəsini tutarsa, ayaq dırnaqları üçün bir qoyun və kəsdiyi əl dırnağının hər biri üçün isə bir müdd təam kəffarə verməlidir.

22-ci: Qanaxmaya gətirib çıxarmayan diş çəkdirmək;

Amma əgər dişi çəkdirmək məcburiyyətində qalarsa və bu iş qanaxmaya da səbəb olarsa, müstəhəb ehtiyata əsasən, bir qoyun kəffarə verməlidir.

23-cü: Hərəmdə bitən ağac və ya bitkini qopartmaq;

24-cü: Silah gəzdirmək.

Təvafda şərt olan şeylər

1-ci: Niyət. Təvaf xalis niyyətlə Allah üçün yerinə yetirilməlidir.

2-ci: Cənabət, heyz və nifas kimi böyük hədəslərdən və eləcə də kiçik hədəsdən pak olmaq;

1. Böyük və ya kiçik hədəslə təvaf edən şəxsin təvafı batildir; istər bilərəkdən etsin, istər unudaraq və ya cahillik üzündən.

2. Təvaf əsnasında kiçik hədəs vasitəsilə dəstəmazı pozularsa və əgər (bu iş) dördüncü dövrədən sonra olarsa, təvafı tərک etməli və dəstəmaz aldıqdan sonra yenidən təvafı yerinə yetirməlidir. Əgər dördüncü dövrənin yarısından sonra pozularsa, yenə də təvafı tərک etməli və dəstəmaz aldıqdan sonra «Ma fizzim-mə» (boynunda olan vacibi əncam vermək) niyyəti ilə təvafı yerinə yetirməlidir.

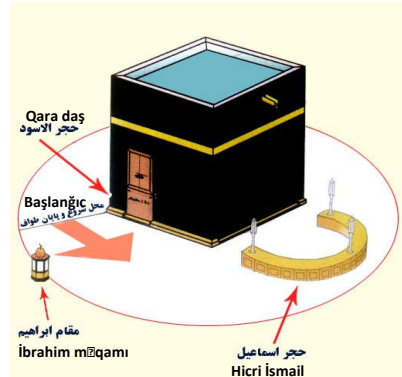
3. Müstəhəb təvafda böyük və kiçik hədəsdən pak olmaq şərt deyildir.

4. Əgər vacib təvaf üçün qüsl və ya dəstəmaz alınmaqda, bir üzrü olsa, təvafı təyəmmümlə yerinə yetirməlidir.

5. Təvaf əsnasında qüsl və dəstəmazının olub-olmadığında şəkk edərsə, əgər qabaqcadan dəstəmazlı idisə, şəkkinə etina etməməlidir. Əks təqdirdə, təvafı yarıda tərک edib dəstəmaz almalı və sonra yenidən yerinə yetirməlidir.

3-cü: Bədən və paltarın nəcasətdən təmiz olması.

1. Əgər təvaf əsnasında bədən və ya paltar nəcis olarsa və təvafı tərک etmədən bu nəcasətin təmizlənməsi mümkün deyildirsə, təvafı tərک etməli paltar və ya bədənini təmizləməli və bundan

sonra dərhal geri qayıdıb qaldığı yerdən başlayaraq təvafı tamamlamalıdır və beləliklə, təvafı səhihdir.

2. Əgər təvaf əsnasında paltarında və ya bədənində bir nəcis görüb ehtimal versə ki, bu nəcis indicə meydana çıxmışdır, bu halda hökm qabaqkı ilə eynidir.

3. Bədənində və ya paltarında nəcis olmasını unudub təvaf etsə və təvaf əsnasında və ya təvafdən sonra yadına düşsə, təvafı yenidən yerinə yetirməlidir.

4-cü: Övrəti örtmək;

1. Vacib ehtiyata əsasən, təvafda övrətin örtülməsi şərtidir.

5-ci: Sünnətli olmaq;

1. Kişilərin təvafının səhih olması üçün sünnətli olmaları şərtidir. Bu hökmdə həddi-buluğa çatıb-çatmamaq arasında heç bir fərq yoxdur..

Təvafın vacibləri

Onlardan bəzilərinin təvaf üçün şərt olmasına baxmayaraq, əməldə heç bir fərqləri yoxdur və o yeddi şeydir.

1-ci: Həcərül-əsvəddən (qara daşdan) başlamaq;

1. Həcərül-əsvəddən başlamaqla təvaf edən şəxsin bədəninin bütün üzvlərinin hamısının həcərül-əsvədi keçməsi lazım deyildir. Lakin vacibdir ki, həcərül-əsvədin hər hansı bir hissəsinin müqabilinə çatdıqda təvafa başlasın və oradaca sona çatdırsın. Yəqin etməsi üçün, təvafa başlamamışdan bir az öncə niyyət etməsinin eybi yoxdur. Və həcərül-əsvədin qarşısına çatdıqda təvafa başlasın və başladığı yerdə də sona çatdırsın.

2. Həcərül-əsvədin harasından təvafa başlamışdırsa, gərək yeddinci dövrəni də orada tamamlasın. Buna görə də, əvvəlində başlamışdırsa əvvəlində də sona çatdırsın, ortasından və ya sonundan başlamışdırsa, gərək oradaca sona çatdırsın.

3. Təvafa bütün müsəlmanların əncam verdiyi kimi, vəsvəsəsiz olaraq, həcərül-əsvədin qarşısından başlamalı və fasilə vermədən yeddi dəfə dövrə vurduqdan sonra tamamlamalıdır.

2-ci: Hər bir dövrəni həcərül-əsvəddə tamamlamaq;

Bu iş fasiləsiz olaraq yeddi dövrəni bitirməklə olur. Hər dövrənin sonunda dayanmaq və yenidən başlamaq lazım deyildir.

3-cü: Təvaf əsnasında Kəbə təvaf edən şəxsin sol tərəfində olmalıdır;

4-cü: Hicri-İsmailin təvafa daxil edilməsi; Hicri-İsmail Kəbəyə bitişik bir yerdir və təvaf edən şəxs onun ətrafını da təvaf etməlidir.

1. Əgər Hicri-İsmailin ətrafını təvaf etməsə və bütün dövrlərdə onun içərisini təvaf edərsə, təvafı batildir və təzədən yerinə yetirməlidir.

2. Əgər bəzi dövrlərdə Hicri-İsmaili təvafa daxil etməzsə, həmin dövrləri yenidən əncam vermədən təvafı sona çatdırsa, təvafı batildir və yenidən təvaf etməlidir.

5-ci: Məşhur nəzərə görə, təvaf hər bir tərəfdən Kəbəylə İbrahim məqamı arasında olmalıdır. Lakin daha qüvvəli nəzərə görə, vacib deyildir.

1. Təvaf yerinin müəyyən bir həddi yoxdur. Məscidül-həramda təvaf etdiyi təqdirdə, Kəbənin təvafı hesab olunan hər hansı bir yeri təvaf etmək caizdir. Əgər camaatın izdihamı səbəbiylə və ya zərurət üzündən olmazsa, Kəbəylə İbrahim məqamı arasında təvaf etmək müstəhəbdir.

6-cı: Təvaf edən şəxsin Kəbədən və ona aid olan yerlərdən xaric olması;

1. Kəbənin divarının ətrafında Şazrəvan deyilən bir çıxıntı vardır. Bu çıxıntı Kəbənin bir hissəsi sayılır və təvaf edən şəxs o qisməti də təvafın içərisinə daxil etməlidir.

2. Şəzrəvan çıxıntısının olduğu yerlərdə Kəbənin divarına əlini qoymaq təvafa zərər yetirməz.

3. Təvaf halında Hicri-İsmail divarına əlini qoymaq caizdir və bu iş təvafa zərər yetirməz.

7-ci: Yeddi şut; yəni (nə az, nə çox) yeddi dövrə vurmaq.

1. Əgər səhvən, yaxud unudaraq və ya bilməməzlik üzündən təvafı dəstəməzsiz surətdə yerinə yetirərsə, təvafı batildir. Habelə, əgər cənabətli və ya nifaslı olaraq təvaf edərsə, yenə də təvafı batildir.

2. Əgər möhrim, vaxtın darlığı və ya xəstəlik üzündən təvaf etməyə qadir olmazsa, başqaları onu təvaf etdirməlidir. Əgər bu da mümkün olmazsa, öz yerinə naib tutmalıdır.

3. Vacib ehtiyata əsasən, təvafı xalq arasında «fasiləsiz surətdə yerinə yetirdi» deyiləcək şəkildə əncam verməlidir.

4. Vacib təvafı, öz gündəlik namazlarını qılmaq üçün yarıda kəsərsə, əgər təvafın yarısını, yəni üç dövrə yarımını tamamlamışdırsa, namazdan sonra qaldığı yerdən davam etdirməlidir. Əgər üç dövrə yarımını əncam verməzdən qabaq təvafı kəsmiş və aradan uzun bir müddət keçmişdirsə, ehtiyata əsasən, təvafa yenidən başlamalıdır.

5. Kəbənin tavanıyla eyni hündürlükdə olan Məscidül-həramın yuxarı mərtəbələrində təvaf etmək caizdir. Baxmayaraq ki, onun tərk edilməsi ehtiyata uyğundur.

Təvaf namazı

1. Ümrə təvafı qurtardıqdan sonra sübh namazı kimi iki rəkətli təvaf namazı qılmaq vacibdir.

2. Təvaf qurtardıqdan dərhal sonra namazı qılmaq ehtiyata daha uyğundur.

3. Vacibdir ki, bu namazı İbrahim məqamının arxasında, ona yaxın bir yerdə qılsın. Belə ki, məqam olan daş, namaz qılanla Kəbə arasında qalmalıdır. Daha yaxşı olar ki, mümkün olan qədər məqamın yaxınlığında dayansın. Amma gərək başqa şəxslərə mane olmasın.

4. Əgər cəmiyyətin çoxluğuna görə İbrahim məqamının arxasında namaz qıla bilməzsə, məqamın arxası sayılan hər hansı bir nöqtədə (baxmayaraq ki, məqamdan uzaqdır) namaz qılması kifayətdir. Hətta bu halda Məscidül-hərəmın hər hansı bir yerində namaz qılmağın düz olma ehtimalı vardır.

5. «Məqamın yanında təvaf namazı qılmaq»dan məqsəd Məqamın orta hissəsidir, onun hər iki tərəfinə şamil deyildir.

6. Bilərəkdən təvaf namazını tərk etmək həccin batil olmasına səbəb olur.

7. Əgər İbrahim məqamının arxasında bir-birinə naməhrəm olan kişi ilə qadın bir-birlərinin kənarında dayanıb namaz qılsalar, əgər onların aralarında bir qarış fasilə olarsa və ya kişi qadıندان bir qədər öndə durarsa, ikisinin də namazı səhihdir.

Səy və səyə aid olan bəzi hökmlər

1. Təvaf namazından sonra Səfa və Mərvə kimi məşhur olan iki dağ arasında səy etmək vacibdir.

2. Səydən məqsəd budur ki, Səfa dağından Mərvə dağına getsin və Mərvə dağından Səfaya qayıtsın.

3. Səfa və Mərvə arasında yeddi dəfə səy edilməsi vacibdir. Hər dəfə Səfadan Mərvəyə getməyə bir şut deyilir. Həmçinin, Mərvədən Səfaya qayıtmaq da bir şut sayılır.

4. Səyə Səfadan başlamaq vacibdir. Gərək yeddinci şut Mərvədə sona çatsın.

5. Səyi təvaf və təvaf namazından sonra yerinə yetirmək vacibdir.

6. Əgər Səfa və Mərvə yolunu bir neçə mərtəbə etsələr və bu mərtəbələrin hər biri iki dağ arasında olsa, səyin bu mərtəbələrin hər birindən yerinə yetirilməsinin eybi yoxdur.

7. Səy edən şəxsə vacibdir ki, Səfadan Mərvəyə gedərkən diqqətini Mərvəyə yönəltsin və həmçinin, Mərvədən də Səfaya qayıdan zaman diqqətini Səfaya yönəltsin.

8. Təvaf və təvaf namazından sonra yorğunluğunu çıxartmaq və ya havanın istiliyinin azalması üçün səyi təxirə salmağın eybi yoxdur.

9. Səy ibadət olduğu üçün xalis niyyət və Allaha yaxınlaşmaq qəsdilə yerinə yetirilməlidir.

10. Əgər unudaraq birdən az, yaxud bir və ya bir neçə əlavə şut etsə, eybi yoxdur.

11. Əgər səy əsnasında neçənci şutda olduğu haqda şəkkə düşərsə və bu şəklə də səyinə davam edib bir tərəfinə yəqinlik tapıb səyini tamamlayarsa, eybi yoxdur və səyi səhihdir.

Təqsir

1. Səydən sonra təqsir etmək vacibdir. Təqsirdən məqsəd, dırnaq, saç, bıç və ya saqqaldan bir az tük kəsməkdir. Təqsirdə saçı qırmaq kifayət deyil, əksinə haramdır.

2. Təqsir də ibadətlərdəndir. Buna görə də xalis niyyət və yalnız Allaha itaət qəsdı ilə yerinə yetirilməlidir.

3. Möhrim olan şəxsə təqsir əməlini yerinə yetirdikdən sonra, ehram vasitəsilə haram olmuş şeylərin hamısı (qadınla cinsi əlaqədə olmaq və ətir istifadə etməkdən başqa) halal olur.

4. Təqsirdə tüklərin qoparılması kifayət deyildir. Məqsəd hər hansı vasitəylə tüklərin azaldılmasıdır.

Təməttö həccinin (Həccətül-İslam) Həcc ehramı

1. Ümrə əməllərini tamamladıqdan sonra mükəlləfin təməttö həcci üçün ehram geyinməsi vacibdir.

2. Əgər təməttö həccinə niyyət edib və vacib olan «Ləbbeyk»-ləri ümrə ehramında dediyi şəkildə deyərsə, möhrim olar. Ehram bağlama və həmçinin, haramlardan çəkinmə qəsdı etmək lazım deyildir. Amma ehramın batil olmasına səbəb olan hər hansı bir işi əncam vermək qəsdı də olmamalıdır.

3. Niyyət xalis şəkildə Allaha itaət etmək qəsdı ilə olmalıdır və burada riyə əməlin batil olmasına səbəb olur.

4. «Ləbbeyk» demək və ehram bağlamağın surəti ümrə ehramında qeyd edildiyi kimidir.

5. Ehramda bəyan edilən haram şeylər bu ehramda da haramdır. Ehramda kəffarəyə səbəb olan hər bir şey bu ehramda da eyni şəkildə kəffarəyə səbəb olur.

6. Ehram bağlama vaxtı genişdir. Şəxs Ərəfəyə çata biləcəyi vaxta qədər ehram bağlamağı təxirə sala bilər. Amma o vaxtdan etibarən gecikdirməyə haqqı yoxdur.

7. Həcc üçün ehram yeri Məkkə şəhəridir. Bu şəhərin hər hansı bir yerində olmaq kifayətdir. Bu işi yeni salınmış məhəllələrdə də

etmək olar. Amma Məscidül-Həramda ehram bağlamaq daha fəzilətlidir.

Ərəfatda vüquf

1. Digər ibadətlərdə olduğu kimi, xalis niyyət və Allaha yaxınlaşmaq qəsdilə Ərəfatda dayanmaq (vüquf) vacibdir.

2. Ərəfatda dayanmaq (vüquf), vacib ehtiyata əsasən, zöhr vaxtının əvvəlindən məğribə (gün batana) qədər olmalıdır.

3. Zöhrdən məğribə qədər Ərəfatda vüquf etmək, qeyd olunduğu kimi, vacib olsa da bu vüqufun hamısı rükn deyildir. Buna görə də onun tərک edilməsilə həcc batil olmaz. Əgər bir şəxs bir az vüquf edib gedərsə və ya əsr vaxtında gəlib vüquf edərsə, həcci səhihdir. Bunu qəsdən və bilərəkdən etsə də eybi yoxdur.

4. Vüqufda rükn «Ərəfatda bir az gözə çarpdı» deyiləcək miqdarda dayanmaqdır. Bu vüquf bir iki dəqiqə kimi qısa müddətli olsa da, kifayətdir. Buna görə də, Ərəfata getmədiyi təqdirdə rüknü tərک etmiş sayılır.

5. Əgər şəxs bilə-bilə və qəsdən vüqufu tərک edərsə, yəni günortadan günbatana qədər bir az da olsa, Ərəfatda vüquf etməzsə, həcci batildir.

Məşərül-Həramda vüquf (dayanmaq)

1. Zilhiccənin onuncu günü qürub vaxtı Ərəfatdakı vüqufu tamamladıqdan sonra, Məşərül-Hərama doğru hərəkət etməlidir.

2. Vacib ehtiyata əsasən, mükəlləf onuncu gecə Ərəfatdan ayrılıb Məşərül-Hərama çatdıqda Allaha itaət etmək qəsdilə sübhə (fəcrə) qədər orada qalmalıdır.

3. Qurban bayramının sübhü (fəcri) açılan gün çıxana qədər Məşərül-Həramda vüquf etmək niyyət etməlidir. Vacib vüqufun müddəti bu qədərdir. Bu vüquf ibadət olduğu üçün xalis niyyətlə və riyasız yerinə yetirməlidir.

4. Qadın, uşaq, xəstə, qoca kişilər, zəif insanlar və onlara xidmət edən şəxslərin gecənin bir hissəsini Məşərül-Həramda qaldıqdan sonra Minaya getmələri caizdir.

Minada vacib olan əməllər

1-ci: Minada olan «Son Cəmərə»-yə daş atmaq.

1. Atılan daşın böyüklüyü həsa, yəni «çınqıl» deyiləcəyi qədər olmalıdır. Əgər çınqıl yox, qum deyiləcək qədər kiçik olsa, kifayət deyildir. Həmçinin, həddindən artıq böyük olsa da, kifayət deyildir. Belə ki, kəsək, saxsı, ləl-cəvahirat növlərindən olsa, caiz deyildir. Amma daş növləri, hətta mərmər olmasının eybi yoxdur.

2. Hərəm daşının olması şərtidir və hərəmin xaricindən gətirilən daşlar kifayət deyildir.

3. Daşların başqası tərəfindən, (hətta keçən illərdə olsa da belə, səhih şəkildə) atılmaması şərtidir.

4. Daşın mübah olması şərtidir. Qəsb edilmiş və ya başqasının özü üçün yığıldığı daşlar kifayət deyildir.

5. Daş atma vaxtı, bayram günü gün doğandan gün batana qədərdir. Əgər unudarsa, on üçüncü günə qədər yerinə yetirə bilər.

6. Daş atmada vacib olan şeylər.

1-ci: Niyyət. Bu əməl xalis niyyətlə, riyasız və özünü göstərmədən yerinə yetirilməlidir.

2-ci: Daşlar atılmalıdır. Buna görə də əgər yaxına gedərək Cəmərənin üzərinə daşların qoyulması kifayət deyildir.

3-cü: Atmaqla Cəmərəyə çatmalıdır.

4-cü: Çınqıllar yeddi ədəd olmalıdır.

5-ci: Onları bir-bir, dalbadal atmalıdır.

1. Əgər atılan daş Cəmərəyə dəyməzsə, yenidən atılmalıdır

2. Gündüz daş atmaqdan üzrlü olanlar gecənin hər bir vaxtında daş ata bilərlər.

2-ci: Qurban kəsmək.

1. Təməttö həccini yerinə yetirən şəxsə bir heyvan qurban kəsmək vacibdir. Bu heyvan dəvə, inək, və ya qoyun ola bilər. Qurbanlığın dəvə olması daha yaxşıdır.

2. Adı qeyd olunan bu üç heyvandan başqa hər hansı bir heyvanın qurban edilməsi kifayət deyildir.

3. Qurbanlıq heyvanda şərt olan şeylər.

1-ci. Sağlam olmalıdır.

2-ci. Bədəninin bütün üzvləri yerində olmalıdır; heyvanın hər hansı bir üzvü nöqsanlı olarsa, kifayət deyildir.

3-cü. Əgər (qurbanlıq heyvan) dəvədirsə, altı yaşına girməsi, inəkdə – vacib ehtiyata əsasən, üç yaşına girməsi (keçi də inəyin hökmündədir), qoyunda isə – vacib ehtiyata əsasən, iki yaşına girməsi şərtidir.

4-cü. Zəif olmamalıdır.

1. Ehtiyata əsasən, son Cəmərəyə daş atdıqdan sonra qurban kəsilməlidir.

2. Ehtiyata əsasən, qurban kəsilməsi bayram günündən sonraya təxirə salınmasın.

3. Qurban kəsmək əməli ibadət olduğu üçün xalis niyyət və Allaha itaət qəsdilə yerinə yetirilməlidir.

4. Hal-hazırda qurban kəsmək əməlini «məsləxdə» yerinə yetirmək səhih və caizdir.

3-cü. Təqsir Mina vaciblərindəndir.

1. Hər bir mükəlləf qurban kəsdikdən sonra saçını qırxmalı və yaxud dırnağını tutmalı və ya saçından bir az kəsməlidir.

2. Qadınlar saç və ya dırnaqlarından bir az kəsmədirlər. Onlar üçün saçın qırılması kifayət deyildir.

3. Həccə ilk dəfə gedən şəxs, saç qırmaq və ya qısaltmaq işlərindən birini seçmə haqqına malikdir. Amma saç qırmaq ehtiyata daha uyğundur.

4. Saç qırmaq və azaltmaq ibadət olduğu üçün riyasız, xalis niyyət və Allaha itaət qəsdilə edilməlidir. Əks təqdirdə, səhih deyildir və haram olan şeylər onunla halal olmaz.

5. Saç qırmaq və azaltmaq yeri Minadır. Zərurət olmadıqda bu əməli başqa bir yerdə yerinə yetirmək caiz deyildir.

6. Vacib ehtiyata əsasən, saç qırmaq və qısaltmaq əməli bayram günü əncam verilməlidir.

7. Minada tərtiblə; əvvəl daş atmaq, sonra qurban kəsmək, daha sonra saç qırmaq və ya təqsir etmək əməllərinin yerinə yetirilməsi vacibdir.

8. Əgər hacı yuxarıda qeyd edilən tərtibə riayət etməzsə, günahkar hesab olunur.

9. Əgər bir şəxs başqa bir şəxsin saçını qırmaq istəyirsə, öz saçını qırmamış və ya təqsir etməmiş bu işi görə bilməz. Çünki

ehramdan çıxmazdan qabaq başqa şəxslərin bədən tüklərini qırmaq caiz deyildir.

Mina əməllərindən sonra yerinə yetirilməsi vacib olan əməllər

1. Məkkədə yerinə yetirilməsi vacib olan əməllər aşağıdakılardan ibarətdir.

Həcc təvafı; ona ziyarət təvafı da deyilir.

Təvaf namazı;

Səfa və Mərvə arasında səy etmək;

Nisa təvafı;

Nisa təvafının namazı;

2. Həcc təvafı və namazı, səy, Nisa təvafı və namazı eynilə ümrədəki təvaf, namaz və səy kimidir. Yalnız niyyətləri fərqlidir. Burada gərək həcc təvafı, həcc səyi və Nisa təvafı niyyəti ilə yerinə yetirilsin.

Gecəni Minada qalmaq (beytutə)

1. Zilhiccə ayının on birinci və on ikinci gecələrində Minada beytutə etmək (gecəni qalmaq) hacıya vacibdir. Hacı ya axşam gün batandan sonra gecə yarısına qədər, ya da ki, gecə yarısından gün çıxanadək burada qalmalıdır. Yemək, içmək, dəstəmaz almaq və sair zəruri işlər istisna olmaqla gecəni Məkkədə səhərə qədər ibadətlə keçirənlərin on birinci və on ikinci gecələrində Minada qalmaları vacib deyildir.

2. Beytutə edilən üç gecədə Minada qalma müddəti, ya axşamın başlanğıcından gecə yarısına qədər, ya da ki, gecə yarısından gün çıxana qədərdir.

3. Minada beytutə etmək ibadətdir. Buna görə də xalis niyyət və Allaha itaət qəsdilə yerinə yetirilməlidir.

4. Minada beytutə edilmək vacib olan gecələrdə beytutəni tərk edən bir şəxs, hər gecə üçün bir qoyun qurban etməlidir.

5. Ümrədə kəffarə kimi qurban edilən heyvanı kəsmək yeri Məkkə şəhəri, həccdə isə Minadır. Sair kəffarələrdə də, vacib ehtiyata əsasən, bu cür əməl edilməlidir.

Cəmərayə daş atmaq

1. Minadakı beytutə etmək vacib olan gecələrin gündüzündə Cəmərələrin hər üçünə də daş atmalıdır. Yəni ilk Cəmərə, orta Cəmərə və Əqəbə Cəmərəsi adlanan məkanlara kiçik daş parçaları atmalıdır.

2. Hər gün üç Cəmərədən hər birinə atılan daşın sayı yeddi ədəd olmalıdır. Daş atmanın necəliyi, şərtləri və vacibləri bundan qabaq Əqəbə Cəmərəsində deyilən şəkildədir.

3. Daş atmaq vaxtı, mükəlləf beytutə edən gecənin səhəri gün doğandan gün batana qədərdir. Bu əməli gecə əncam vermək caiz deyildir.

4. Əgər xəstəlik, halsızlıq və cəmiyyətin çoxluğu üzündən daş atma əməlini gündüz yerinə yetirə bilməzsə, o günün gecəsi və ya sonrakı gecə bu əməli yerinə yetirmək caizdir.

Daş atmağa aid olan sair məsələlər

1. Gecə yarısından sonra Məşərül-Həramı tərk edib Minaya gəlmələri caiz olan qadınlar, onların nəzarətçiləri və zəif şəxslər əgər gündüz daş ata bilməsələr, gecə Əqəbə Cəmərəsini daşlaya bilərlər. Qadınların gecə daş atmaları hər bir surətdə caizdir.

2. İkinci mərtəbədə Cəmərələrə daş atmaq caizdir. Lakin müstəhəb ehtiyata əsasən, qədimdə mövcud olan yerdən atılmalıdır.

3. Əgər daş və sütunun beton olan hissəsi xalq arasında sütunun bir hissəsi sayılırsa, caizdir.

Bir hökm:

Məkkə və Mədinə şəhərlərinin hər bir yerində namazı tam və qəsr qılmağın hökmü sabitdir. Zahir nəzərə əsasən, bu hökmün mövzusu iki şəhərə (Məkkə və Mədinə) şamilidir. Və bu hökmdə qədim və yeni məhəllələrin arasında heç bir fərq yoxdur. Lakin ehtiyata daha yaxın nəzər budur ki, bu məsələdə Məkkə və Mədinənin qədimi məhəllələri ilə, hətta Məscidül-Həram və Məscidün-Nəbiylə kifayətlənilsin.

Mündəricat

Həcc Nədir?	3
Həcc Nə üçün Edilər?.....	3
Həcc Kimlərə Fərzdir?	4
Həcc Yerinə Kasıblara Sədəqə Verilə bilər?	4
Borc alaraq Həccə Getmək Doğrudurmu?	4
Həccin Faydaları Nələrdir?	5
Həccin İnsana Təsiri Nədir?	7
Həcc və Ümrə ilə Əlaqədar Məkanlar	8
Böyük İslam Mərcəsi Vəliyyə-Fəqih Hz. Ayətullah-Uzma Seyyid Əli Xamnei cənablarının fətvalarına əsasən Həcc Əməlləri	11
İslam Həccinin vacib olma şərtləri	11
İstitaətə (Həccin vacib olmasına) aid bir neçə məsələlər.	11
Təməttö həccinin yerinə yetirilmə qaydalarının xülasəsi	14
Miqatlar (Ehram bağlama yerləri).....	15
Miqata aid olan müxtəlif məsələlər.....	15
Ehramın şərtləri	16
Möhrimə haram olan şeylər	18
Təvafda şərt olan şeylər	24
Təvafın vacibləri	25
Təvaf namazı	27
Səy və səyə aid olan bəzi hökmlər	28

Təqsir	29
Təməttö həccinin (Həccətül-İslam) Həcc ehramı	30
Ərəfatda vüqf.....	31
Məşərül-Həramda vüqf (dayanmaq).....	31
Minada vacib olan əməllər	32
Mina əməllərindən sonra yerinə yetirilməsi vacib olan əməllər	35